ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№3(2)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 170 sahifa,
16-mart, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Doniyorov S. M. –"Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E’zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne’matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G‘. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg‘izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma’murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O‘zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
• Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)
Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
• Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Katta guruh tarbiyalanuvchilarida kasb haqidagi dastlabki tasavvurlarni shakllantirish metodikasini innovatsion ekotizim sharoitida takomillashtirish 18
Uralova Fotima Baxtiyor qizi

Malakali sportchilarning kommunikativ qobiliyatlarini takomillashtirishda sotsiolingvistik yondashuv (gandbolchilar misolida)........ 23
G. A. Valiyeva

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida motor alaliyali bolalarni ruhiy va nutqiy rivojlantirish usullari 27
Suyunova Surayyo Ulash qizi

Sog'lom bola ekotizimining asoslari: ovqatlanish, immunitet va rivojlanish 31
Israilova Xusnida Adilovna

Mobil ilovalar yordamida mustaqil o'qishni rivojlantirish 37
Raximova Feruza Najmiddinovna

Biologiya darslarida muammoli ta'lim texnologiyasini qo'llash orqali mantiqiy fikrlashni rivojlantirish 42
Dauekeeva Gulistan Orinbaevna

Talabalarga ingliz tilidagi matnlarni kommunikativ metod yordamida o'qish texnikasini takomillashtirish usullari 46
Mo'minova Mahliyo Axrorjonovna

Velosiped haydashning afzalliklari........ 49
Raxmonova Go'zal Bobir qizi

Компетентностный подход как стратегическая основа модернизации образования и его реализация в преподавании русского языка как иностранного в Узбекистане 54
Мирзакбарова Севда Вахиддиновна

Umumta'lim maktablarida texnologiya fani mashg'ulotlarini tashkil etishning zamonaviy yondashuvlari va metodlari........ 58
Ziyamova Gulbaxor Tulabayevna

Типы аббревиации в русском и узбекском языках: сравнительно-типологический анализ........ 62
Рахмонова Бахтигул Пайзиллоевна

Maktabgacha ta'limda nutqni rivojlantirish jarayonida didaktik o'yinlardan foydalanish metodikasi 65
Abidjonova Mushtariybonu Qobiljon qizi

Tarbiyaviy tadbirlarni samarali tashkil etishda maktabgacha ta'lim tashkiloti va ota-onalarning o'zaro hamkorlik masalalari........ 71
Sanayeva Surayyo Bobonazarovna, Jabborova Shaxina G'affor qizi

Qadriyatli yondashuv asosida talabalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash mexanizmlarini takomillashtirish .. 76
G'aybullayev Quvonchbek G'olibovich

Maktab o'quvchilarida stressga barqarorlik namoyon bo'lishining psixologik tahlili 83
Ismoilova N. Z.

Yoshlar ma'naviyatini shakllantirishda milliy qadriyatlarning o'rni........ 87
Karshiyev Jaxongir Abdirayimovich

Funksional savodxonlikni rivojlantirishda o'qish savodxonligining o'rni va ahamiyati 91
Xatamova Munisa Mamadulla qizi

Transformatsiyalash tizimi asosida o'quvchilarning loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirish samaradorligi........ 95
Jurayeva Zulayxo Islomovna

Zamonaviy boshqaruv nazariyalarida rahbar muloqoti (transformatsion, kommunikativ va ishtirokchi boshqaruv yondashuvlari asosida)........ 102
Islamova Dilfuza Dilshodovna

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida pedagogik kompetentlikni tabaqalashgan yondashuv asosida rivojlantirish mazmuni 107
Begmatova Nasiba Mengnarovna

Bo‘lajak maxsus pedagoglarni inklyuziv ta’limda subyektlar faoliyatini o‘rgatish metodikasi 112
Dilshodov Abrorjon Dilshodjon o‘g‘li

Pre-Reading Activities to Enhance Foreign Language Reading Comprehension: Reading “The Adventures of Tom Sawyer” in 10–11 Grades 118
Djumaniyazova Zulfiya Kaliyevna

Nutq aktlarini o‘rgatishda autentik materiallardan foydalanishning metodik imkoniyatlari (filologik yo‘nalish talabalari misolida) 122
Fayzulloeva Chevar G‘ayrat qizi

Yangi O‘zbekistonda talaba-yoshlarni milliy yuksaltirishda jadid-marifatparvarlari ilgari surgan g‘oyalarning o‘rni va roli 125
Mamadaliyev Abduvoxid Maxsitaliyevich

Gimnastikaning O‘zbekistonga kirib kelish va rivojlanish tarixi 128
N. Q. Mamasidova

Uglevodorodlar tarkibini aniqlashda massa ulushiga asoslangan refleksiv yondashuv (7-9-sinflar misolida) 131
Maxamadiyev Sharofiddin Jumaboyevich, Smanova Zulayxo Asanalievna

Screencasting materiallarini yaratish va ularni o‘quv jarayonida qo‘llash 134
Maxmudova Dilfuza Meliyevna, Ergashov Niyozxon Ilyozxon o‘g‘li

Maktabgacha yoshdagi bolalarda so‘z shakllanishini psixolingvistik asoslari 137
Moxirabonu G‘aniyeva Adxam qizi

Maktabgacha ta’limdagi muammolar va yechimlar: o‘zbekiston respublikasi tajribasi 140
N. Sh. Miryusupova

Interaktiv kartografik resurslar va ularning ta’lim jarayonida qo‘llanilishining didaktik, kognitiv hamda metodik asoslari 143
Olimova Aziza Abdullayevna

Mentorlik tizimining tarixiy ildizlari va rivojlanish bosqichlari 147
Oxunova Dilnoza Qaxxorjonovna, Abdumannonova Durdonaxon Shuxratjon qizi

Talabalarning psixologik holati va stress omillarining prokrastinatsiyaga ta’siri hamda mustaqil ta’lim faoliyatini qo‘llab-quvvatlash usullari 150
Razakov Farxod Kuvondikovich, Rajabov Hikmat Toshevich

Talabalarni stulda o‘tirgan qiyofachi portreti ranglavhasini ishlashga o‘rgatish metodikasi 154
Sadatov Chori Xolmuradovich

Organik kimyo fanini o‘qitishda teskari ta’lim va texnologiyalarning ahamiyati 158
Umrbekova Maftuna Ulug‘bek qizi, Babanazarova Ayzada Omirbaevna, Abdulxakimova Gulziyba Ziynatdinovna

Duduqlanishni bartaraf etishda kompleks metodlarini qo‘llashning samaradorligi 162
Xasanova Barnoxon Abdusattor qizi

Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida bo‘lajak o‘qituvchilarning pedagogik kompetentligini takomillashtirish 165
Xolbozorova Nasiba Xolbozar qizi

Проектирование персонализированных образовательных сценариев в дошкольном образовании средствами генеративного искусственного интеллекта 168
Пак Диана Александровна

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MAKTABGACHA PRE-SCHOOL ДОШКОЛЬНОЕ

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHILARIDA PEDAGOGIK KOMPETENTLIKNI TABAQALASHGAN YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH MAZMUNI

Begmatova Nasiba Mengnarovna
O'zbekiston Milliy universiteti mustaqil tadqiqotchisi
https://orcid.org/0009-0003-7993-3355

Annotatsiya: Talabalarni kasbga tayyorlash jarayonida o'yinning rolini o'rganishga katta e'tibor beriladi. Bu, xususan, rolli o'yinning hissiy jihatdan to'yinganligi va har bir jarayoni bilan quvonch hamda zavq bag'ishlashi bilan izohlanadi. Bundan tashqari, u talabalarning ijodiy faoliyatining erkin shakli hisoblanadi. O'yinning murakkabligi, ko'plab o'qituvchilar va psixologlar ta'kidlaganidek, aqliy jarayonlarning rivojlanishi hamda talabalarda yangi shaxsiy fazilatlarning shakllanishi uchun pedagog undan samarali foydalana olishi lozimligini ko'rsatadi. Boshqacha aytganda, bu jarayon ma'lum darajadagi mustaqillikka va pedagog hamda talabalarning birgalikdagi faoliyatini tashkil etishga asoslangan bo'lishi kerak.

Kalit so'zlar: rolli o'yinlar, ijodiy faoliyat, individual o'quv faoliyati, didaktik afzalliklar.

Abstract: In the process of preparing students for their professional activities, considerable attention is paid to studying the role of games. In particular, this can be explained by the fact that role-playing games are emotionally rich and bring joy and satisfaction at every stage of the learning process. In addition, they represent a free form of students' creative activity. As many educators and psychologists emphasize, the complexity of the game lies in the fact that a teacher must be able to use it effectively to support the development of cognitive processes and the formation of new personal qualities in students. In other words, this process should be based on a certain degree of independence and on the organization of joint activities between the teacher and the students.

Key words: role-playing games, creative activity, individual learning activity, didactic advantages.

Аннотация: В процессе подготовки студентов к профессиональной деятельности большое внимание уделяется изучению роли игры. В частности, это объясняется тем, что ролевая игра обладает высокой эмоциональной насыщенностью и на каждом этапе приносит радость и удовольствие. Кроме того, она является свободной формой творческой деятельности студентов. Сложность игры, как отмечают многие педагоги и психологи, заключается в том, что для развития мыслительных процессов и формирования у студентов новых личностных качеств педагог должен эффективно использовать её возможности. Иными словами, данный процесс должен основываться на определённой самостоятельности и организации совместной деятельности педагога и студентов.

Ключевые слова: ролевые игры, творческая деятельность, индивидуальная учебная деятельность, дидактические преимущества.

KIRISH

Har qanday ta'lim tizimining negizida kelajak avlodning taqdiri bilan xalq manfaatlari yotadi. Bu manfaatlarni ro'yobga chiqarish uchun yosh avlodning shaxsiy fazilatlari yetakchi o'rin tutadi. O'sib kelayotgan yosh avlodning fazilatlari hamda kasbiy bilimdonlik darajasi ularga shu kunda berilayotgan bilimlarning turi, hajmi va ta'lim-tarbiyaning sifatiga to'g'ridan-to'g'ri bog'liqdir. Shuning uchun usullar nazariyasi tinimsiz taraqqiy etib, barcha o'qituvchi va pedagoglar talabga birday javob beruvchi usullarni izlaganlar. Shu izlanishlar natijasi o'laroq o'quv jarayonining texnologiyalashgan usuli vujudga keldi.

Ta'limning imkoniyatlari talabalarning pedagogik kasbiy kompetentligini rivojlantirishga qaratilishi lozim. Umuman olganda, talabalarning pedagogik kasbiy kompetentligini rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlar quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1) o'quv muammolarini hal qilish uchun qidiruv faoliyatida faol ishtirok etish uchun zarur bo'lgan bilimlarni yangilash;

2) muammoni kiritish va uni shakllantirish;
3) muammoni talabalar tomonidan ilgari oʻrganilgan bilimlar asosida hal qilishga urinishlarni tashkil etish;
4) talabalar tomonidan kengaytirilgan qidiruv faoliyatini tashkil etish;
5) muammoni hal qilish. Kompetentlilikni shakllantirish va rivojlantirishga faol ta'lim usullarini qoʻllash orqali erishiladi, ya'ni "birgalikda ham individual oʻquv faoliyati sharoitida, ham samarali ijodiy faoliyat sifatida oʻrganishni tashkil etishga imkon beradigan usullar" – rolli oʻyinlar, muammoli topshiriqlar va boshqalar.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Rolli oʻyinlar talabalarning bilimga boʻlgan qiziqishlarini ragʻbatlantirish usullari sifatida quyidagi didaktik afzalliklar bilan tavsiflanadi:

1) ular muammoni real hayotiy vaziyatga qoʻyadi;
2) yuzaga kelgan muammoli vaziyatlardan foydalanishga imkon beradi;
3) talabalar muammolarni mustaqil hal qilish imkoniyatiga ega boʻladilar;
4) talabalarga shaxsiy ta'sir koʻrsatadi;
5) shaxsiy xususiyatlarga e'tibor qaratadi;
6) emotsional ta'sir oʻtkazadi;
7) muloqot amaliyotini yaratadi.

Rolli oʻyinlardan foydalanish munosabatlardagi keskinlikni bartaraf etishga, ijobiy hissiy muhitni, muloqotning ijobiy tabiatini hamda oʻzaro ta'sir muhitini yaratishga yordam beradi. Bundan tashqari, ijtimoiy sohada boʻlajak mutaxassislarni tayyorlashda rolli oʻyinlardan foydalanish bilan bir qatorda vaziyat va muloqot sharoitlarini modellashtirish usuli qoʻllanilib, unda talabalar oʻzlarining muloqot qobiliyatlarini namoyish etishlari va uni yanada rivojlantirishlari mumkin. Shu bilan birga, asosan ijtimoiy soha mutaxassislarining kasbiy faoliyati va kasbiy muloqotining xususiyatlarini aks ettiruvchi kommunikativ vaziyatlarni yaratishga e'tibor qaratiladi. Bu esa kursning kasbiy yoʻnalishini kuchaytiradi hamda talabalarning motivatsiyasini shakllantirishga yordam beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Xuddi shuningdek, ta'lim texnologiyasi sifatida oʻyin texnologiyalaridan keng foydalanish talabalarning kompetentliligini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu texnologiyadan foydalanish jarayonida talabalarga oʻyinning maqsadi, aniq vazifalari va konteksti yetkazilishi lozim. Uning texnologiyasi va tashkiliy shakllarini tanlash (mumkin boʻlgan tuzatishlarni hisobga olgan holda butun oʻyin jarayonini oldindan rejalashtirish) muhim hisoblanadi. Faqat oʻyin jarayonini tashkil etishga bunday yondashuv talabalarning faoliyatiga rahbarlik qilishning psixologik va pedagogik tayyorgarligini samarali amalga oshirish imkoniyatini beradi. Rolli oʻyinlar asosida oʻquv mashgʻulotlarini tashkil etishda quyidagilarga ahamiyat qaratiladi: rolli oʻyinlarni tashkil etish; hayotiy vaziyatlarni shakllantirish; talabalar mustaqilligini rivojlantirish; oʻyinda talabalarning oʻz nuqtai nazarlarini aks ettirishi; oʻzaro munosabatlarni shakllantirish.

Oʻyin yordamida talabalar jamoasini shakllantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Oʻyinlar mavzusini kengaytirish va mazmunini chuqurlashtirish asosida oʻquv jarayoni olib boriladi. Oʻyin boʻyicha toʻgʻri koʻrsatma berish muhim boʻlib, bu jarayon bilvosita boshqaruv asosida amalga oshiriladi. Mavzu mazmunining ilmiyligi, mantiqiyligi hamda taqdim etilgan ta'lim elementlari roʻyxatining yetarliligi muhim ahamiyatga ega. Oliy ta'lim tashkilotlari talabalarining pedagogik kasbiy kompetentliligini rivojlantirish boʻyicha tashkil etilgan jarayonda talabalarning haqiqiy hayot uchun muhim boʻlgan narsalar va hodisalar haqidagi qarashlari hamda gʻoyalarini tuzatish, shuningdek talabalarda kasbiy faoliyatda turli psixologik xulq-atvorga ega boʻlgan bolalar bilan muloqot qilish koʻnikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Aslida oʻyin mazmuni syujet asosida quriladi. Oʻyinning asosiy tarkibiy qismlari maqsad va tashkiliy shakllardan iborat.

TAHLIL VA NATIJALAR

Oʻyin ishtirokchilarining funksiyalarini tavsiflovchi yana yettita ta'lim elementini kiritish zarur. Bu elementlarning har biri yuqori darajadagi ta'lim elementlari bilan bevosita bogʻliq boʻlib, ular quyidagilardan iborat: "Oʻyin maqsadi", "Oʻyin mazmuni", "Oʻyin texnologiyasi" va "Oʻyinning tashkiliy shakllari". "Maqsad" – oʻyin maqsadi pedagog tomonidan shakllantiriladi. Oʻyin ishtirokchilari uni tayyorlash va oʻtkazish jarayonida oʻziga

xos xususiyatlarini to'liq ochib beradigan sakkizta ta'lim elementini tartibga solish zarur. Mavzu mazmunini tahlil qilish natijasi uning ilmiy asoslari mantig'ining grafigi hamda ta'lim elementlarining yakuniy ro'yxati hisoblanadi. Mavzu mazmunining u yoki bu elementi mohiyatining talabalar tomonidan o'zlashtirilish usuliga mos kelishini hisobga olish lozim.

Mavzu mazmunining asosini tashkil etishda quyidagi jihatlar muhim hisoblanadi:

- Haqiqiy hayot uchun muhim bo'lgan narsalar va hodisalarga talabalarning qarashlari hamda g'oyalarini tuzatish;
- Talabalar mustaqilligini rivojlantirish;
- Talabalarning bolalar bilan muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirish;
- O'yinning maqsadi;
- O'yinning mazmuni;
- O'yin texnologiyasi;
- O'yinning tashkiliy shakllari;
- Pedagog tomonidan o'yin maqsadini shakllantirish:
- Pedagog tomonidan o'yinning hikoyasini tuzish;
- Talabaning hikoyasini yaratish;
- Pedagog tomonidan o'yin texnologiyasini ishlab chiqish;
- Talabaning o'yin texnologiyasini ishlab chiqishi;
- O'qituvchining o'yinning tashkiliy shakllarini tanlashi:
- Talabaning o'yinning tashkiliy shakllarini tanlashi;
- O'yin maqsadini oldindan shakllantirish uchun ishtirokchilarning harakatlari tizimi.

Shunday qilib, fikrlash jarayoniga o'tish amalga oshiriladi. Bundan tashqari, turli rollarni bajarish jarayonida talaba turli nuqtai nazarga ega bo'ladi va obyektni har tomonlama ko'ra boshlaydi, bu esa eng muhim kognitiv qobiliyatlarning rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Insonning aqliy qobiliyati boshqa nuqtai nazarni tasavvur qilish imkonini beradi. Shuning uchun talabalar auditoriyasida, mashg'ulotlarda yoki o'yinlarda dars tayyorlash va o'tkazish jarayonida "Rolli o'yinlarni tashkil etishda nimani o'rganish kerak (qanday ilmiy ma'lumotlar o'quv materiali mazmunining asosini tashkil qilishi kerak)" hamda "O'quv materiali mazmuni asosi bo'lgan tanlangan ilmiy ma'lumotni o'zlashtirish sifati qanday bo'lishi kerak" degan savollarga javob topish muhimdir. Pedagoglar o'yinning aniq maqsadini belgilash, uning texnologiyasini ishlab chiqish va tashkiliy shakllarni tanlash, ya'ni uning asosiy tarkibiy qismlariga mumkin bo'lgan tuzatishlarni hisobga olgan holda butun o'yin jarayonini oldindan puxta rejalashtirish muhimligini anglashlari zarur. Bunda quyidagi jihatlar hisobga olinadi:

a) talabaning o'yin ishtirokchilarining xatti-harakatlarini baholashi;

b) o'yin muhitini yaratishi;

v) talabaning o'zi va rol o'ynaydigan xarakter o'rtasidagi ongli farqni anglash;

g) syujetga kiritilgan munosabatlarni o'rnatish;

d) xatti-harakatlarni baholash.

O'yinning aniq maqsadini belgilashda quyidagi holatlar muhim hisoblanadi:

a) pedagog o'yin jarayonida kuzatuvchi vazifasini bajaradi;

b) pedagog o'yin ishtirokchisiga aylanadi, ko'pincha asosiy rolni bajarib, o'yinni ehtiyotkorlik bilan boshqaradi va talabalarning tasavvurini uyg'otadi;

v) pedagog o'ynagan rol hamda o'yin harakatlari orqali o'yin mazmunining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi va barcha talabalarni jarayonga jalb qiladi;

g) talabalar o'z o'yinlari davomida uni baholovchi vazifasini bajaradilar.

Vazifalarni bajarish bo'yicha talablar quyidagicha:

a) talaba o'z o'yinlarini baholovchi vazifasini bajaradi;

b) pedagog o'yin jarayonining passiv ishtirokchisiga aylanadi, ammo jarayonni boshqarishni davom ettiradi.

O'yin texnologiyalarini ishlab chiqishda uning komponentlari bo'yicha yaxlit tasavvurga ega bo'lish lozim. Rolli o'yinlarni ishlab chiqish jarayonining asosiy komponentlari quyidagilar:

a) maqsadni shakllantirish;

b) tashkiliy shakllarni yaratish;

v) texnologiyani ishlab chiqish.

Rolli ijodiy o'yin talabalarning ijodiy fikrlashiga turtki beradi. Bunda avvalo pedagog uning umumiy tavsifini beradi. Ijodiy o'yinlarga talaba o'z tasavvurini, tashabbuskorligini va mustaqilligini namoyon qiladigan o'yinlar kiradi. Talabalar ijodiyotining xususiyatiga hamda o'yinlarda qo'llaniladigan materiallarga ko'ra ijodiy o'yinlar rejissyorlik, rolli va teatrlashtirilgan o'yinlarga bo'linadi.

Tasavvur yordamida yaratilgan tasvirlar nutq xususiyatlari, harakatlar, yuz ifodalari, imo-ishoralar kabi ifodali vositalar orqali namoyon bo'ladi. Ijodiy o'yinlarning asosi – pedagog va talabalarning bir-biri bilan izchil bog'liq bo'lgan o'yin voqealarini birgalikda yaratish jarayonidir. Har bir ijodiy o'yin mavzu, mazmun, harakat va rol bilan ajralib turadi. Rolli o'yin o'zining asosiy xususiyatlari bilan ajralib turadi:

- talabalarning hissiy to'yinganligi va ishtiyoqi;
- mustaqillik;
- faollik;
- ijodkorlik.

Rolli o'yinlar – bu ijtimoiy funksiyalarni o'z ichiga olgan, maxsus yaratilgan o'yin bo'lib, xayoliy sharoitlarda real hayotni va ijtimoiy munosabatlarni aks ettiruvchi faoliyatdir. Shunday qilib, talabalar ijtimoiy hayotga bo'lgan tayyorgarligini namoyon etadi, boshqa tomondan esa ularning mustaqilligi ortib borishi bilan muhim ahamiyat kasb etadi. Demak, rolli o'yin ushbu qarama-qarshilikni hal etishga yordam beradi. Syujetga asoslangan rolli o'yinda syujet va rollardan tashkil topgan xayoliy vaziyat mavjud bo'lib, undagi predmetlar hamda ulardan o'ziga xos tarzda foydalanish jarayoni aks etadi.

Rolli o'yinning tarbiyaviy ta'siri o'yin faolligining rivojlanish bosqichlarida o'z aksini topadi. Rolli o'yinni ta'lim vositalaridan biri deb hisoblash mumkin, chunki u talabaning barcha ruhiy fazilatlari va shaxsiy xususiyatlarini shakllantiradi. Bu o'yinning mazmuni talabani axloqiy munosabatlarning keng doirasiga olib kirganligi sababli u muloqot madaniyatini shakllantirish vositasi vazifasini ham bajaradi. Shunday qilib, o'yindagi rolli xulq-atvor qoidalarini o'zlashtirish jarayonida talaba roldagi axloqiy qoidalarni ham egallaydi. Rolli o'yin odatda jamoaviy xarakterga ega bo'lib, u jamoaviy xarakterning shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi. Umumiy rejani qabul qilish va uni amalga oshirish, vaziyatni tartibga solish hamda turli nizolarni hal qilish jarayonida talaba o'zini jamoaning a'zosi sifatida his qila boshlaydi va o'z harakatlarini adolatli baholashga o'rganadi. Rolli o'yinlardan estetik tarbiya jarayonida ham foydalanish mumkin. Masalan, tashabbuskorlik va ijodkorlik namoyon bo'ladigan o'yinlarda bolalarning his-tuyg'ulari estetik tuyg'ularga yaqinlashadi.

O'yinning tarbiyaviy ahamiyati ko'p jihatdan quyidagilarga bog'liq:

- o'qituvchining kasbiy mahorati;
- talabaning individual xususiyatlarini hisobga olish;
- munosabatlarga to'g'ri uslubiy rahbarlik qilish;
- barcha turdagi o'yinlarni aniq tashkil etish va o'tkazish.

O'yinda tarbiyaning asosiy usuli – uning mazmuniga (mavzuni tanlashga), syujetni ishlab chiqishga, rollarni taqsimlashga va o'yin obrazlarini amalga oshirishga ta'sir qilishdir. O'qituvchining ta'siri to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita bo'lishi mumkin. O'qituvchining ta'siri samarali bo'lishi uchun u o'yinning maqsadini aniq tushunishi zarur.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, har qanday o'yin oxir-oqibat umumiy global maqsadga xizmat qiladi, ammo amaliy jihatdan u aniq natijaga yo'naltirilgan bo'lishi lozim: ya'ni ma'lum bilim darajasini shakllantirish yoki muayyan ruhiy fazilatlar hamda shaxsiy xususiyatlarni rivojlantirishga xizmat qilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Samarova Sh. Ta'lim jarayonida individual yondashuv asosida o'quvchilarni o'qishga qiziqtirish mashqlari. Science and Education Scientific Journal. December, 2020. Volume 1, Special Issue 4. – 257–265-b.
2. Serikov V.V. Lichnostno-oriyentirovannoye obrazovaniye / V.V. Serikov // Pedagogika. – 1994. – №5. – S. 16–20.
3. Sorokina T.M. Razvitiye professionalnoy kompetensii budushchego uchitelya sredstvami integrirovannogo uchebnogo soderjaniya // Nachalnaya shkola. – 2004. – №2. – S. 110–114.
4. Suyarov K.T., Kuvandikov E.K. Sinergetik yondashuv asosida o'qituvchining kasbiy faoliyatini rivojlantirish. Academic Research in Educational Sciences. Volume 2, CSPI Conference 3, 2021. – 376–380-b.
5. Tojiyev M. va boshqalar. O'qituvchi faoliyatini loyihalash: uzluksiz ta'limda modulli texnologiya // Monografiya. – T.: "Turon-Iqbol", 2017. – 280 b.

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02	Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07	Ta'limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №3(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.